

ХРОНІКА ПОДІЙ

Міжнародна конференція у Пряшеві до 90-річчя від дня народження Василя Латти і словацько-українські культурні зв'язки

На філософському факультеті Пряшівського університету (Словачина) 12-14 вересня 2011 р. відбулася конференція, присвячена 90-річчю від дня народження відомого мовознавця-діалектолога Василя Латте. Її організатори – кафедра україністики Інституту русистики, україністики та славистики, Лінгвокультурологічний і перекладацький центр, Центр україністики Пряшівського університету, а також Громадське об'єднання «Identitita» у Пряшеві.

Зміст конференції багато в чому було визначено продуктивною діяльністю В. Латте, яка стосується записування та вивчення українських говірок Східної Словачини (на цю тему він захистив дисертацію). Ведучи мову про особистість і наукові досягнення В. Латте, дослідниця З. Ганудель відзначила його ґрунтовну теоретичну підготовку, великий досвід польових досліджень, точність фіксації мовних явищ, які дозволили вченому зібрати великий матеріал для «Атласу українських говорів Східної Словачини» та його органічного доповнення – «Словника діалектної лексики» того ж регіону. Матеріал для словника було упорядковано відповідно до спеціальної програми з 2264 питань, яка включала розділи про назви явищ природи, діяльність людини та її фізичного, психічного і суспільного життя, із використанням методу лінгвістичної географії. Через 26 років після смерті В. Латте його послідовники І. Ріпка, М. Сополига, З. Ганудель доопрацювали і видали «Атлас українських говорів Східної Словачини», що складається з 399 карт.

Активні дискусії, обмін інформацією між дослідниками різних галузей гуманітарного знання про актуальні проблеми словацько-українських зв'язків відбулися в рамках тематичних блоків, присвячених актуальним проблемам мовознавства (у тому числі порівняльного), методики викладання мови, літературознавства, культурології та перекладознавства.

Науковий збірник «Словацько-українські відносини в галузі мови, літератури та культури», який видано на основі матеріалів цієї конференції під редакцією Я. Кредатусової, відкриває розділ «Мовознавство, методика викладання», в якому на високому науковому рівні розглянуто питання лексичних зв'язків лемківських говірок із закарпатськими та іншими українськими на спільнослов'янському фоні (І. Сабадош); функціонування лемківських і русинських говірок як прикордонних діалектів (в аспекті теорії мовних контактів) (Й. Дудашова-Кришкакова); праслов'янських рефлексів у морфологічних системах української, словацької та російської мов (Л. Устюгова); семантичної еволюції похідних праслов'янського кореня*-vold у словацькій та українській мовах (О. Брандис); групування слов'янських говорів у працях відомого слависта першої половини ХІХ ст. П. Й. Шафарика (І. Ріпка); періодизації мовознавчого

доробку Ю. Шевельова в західноєвропейський період (1945–1952 рр.) у контексті україністичних і славістичних студій (Л. Белей).

Деякі питання національної ідентифікації, вироблення і засвоєння міфів як форми упорядкування складної національної реальності, специфіки сприйняття та розвитку мови конфесійного спілкування в ареалі *Slavia Orthodoxa* на сучасному етапі розглянула Є. Шимко. Дослідниця зазначила, що в умовах відродження національних держав мова конфесійного спілкування, пов'язана з релігійними почуттями людей і національними взаєминами, переживає процеси, характерні для національних літературних мов в XVIII–XIX ст.

Особливу увагу у збірнику приділено проблемам методики викладання мов як іноземних. С. Соколова детально розглянула концептуальні основи організації літньої школи для викладачів української мови як іноземної, проаналізувала шляхи підвищення лінгвокраїнознавчої професійної компетенції українців під час навчання в літній школі для викладачів української мови в Національному педагогічному університеті імені М. Драгоманова. Вона також зазначила, що найбільш ефективним видом навчальної діяльності, прийомом інтенсифікації навчального процесу є краєзнавчі, художні, історичні, географічні та інші екскурсії. Д. Даскалова розкрила типологічні характеристики сучасної болгарської фонетичної системи в контексті проблем навчання іноземним мовам.

Словацька дослідниця М. Чижмарова представила результати проєктів, пов'язаних з актуалізацією та диверсифікацією вивчення української мови у вищій школі, ознайомила з власним підручником «Українська мова для словаків» (Пряшів, 2011). Це навчальне видання включає 21 лекцію, що розраховані на ознайомлення словацьких студентів, які вивчають українську мову як зарубіжну, із функціонуванням цієї мови в різних комунікативних ситуаціях і практикою її використання. Варто зауважити, що більшу частину матеріалу в підручнику становить інформація про традиційну культуру, у тому числі про свята й усну поезію українців, повністю наведено деякі народні пісенні тексти, розкрито зміст таких значущих для української культури реалій, як криниця, вінок, підкова, рута та ін.

У доповіді Д. Антонакової на презентативному (правда, не завжди точно атрибутованому) матеріалі розкрито питання семантики та функціонування образу печі у фразеології слов'янських традицій у зв'язку з представленістю цієї реалії в повір'ях, звичаях, обрядах (народження, весілля, похорону та ін.). Назви диких тварин в українських говорах Східної Словаччини (обстежено 80 сіл) у порівнянні з еквівалентами інших слов'янських мов розглянула Л. Милла.

У розділі «Мовознавство, порівняльне мовознавство» розглянуто питання: словотвірної норми сучасної української мови, її синхронної динаміки у зв'язку з тенденцією націоналізації (Л. Кислюк); подібності та відмінності творення збірних іменників в українській і словацькій мовах (Л. Будникова); еквівалентності у словацько-українській лексикографічній практиці (на матеріалі дієслів) (О. Хома); функцій зображально-художніх засобів (епітетів, персоніфікацій, порівнянь, гіпербол, літот, афоризмів, градацій, паралелізмів, перифраз, риторичних звертань) у мові словацької реклами (Л. Чернюх); омонімії дериватів іменників назв істот і неістот у сучасних українській і словацькій мовах (Р. Марцинківський) та ін. Я. Кредатусова докладно дослідила процеси, що впливають на зміну семантики слів у словацькій та українській мовах, у порівняльному аспекті розглянула особливості виникнення семантичних неологізмів (неосемантизмів на зразок «вірус», «відмивати», «пакет») у процесах модифікації (метафоризації, метонімізації, термінологізації, детермінологізації) різних лексичних одиниць, а також тотожність і відмінність неосемантизмів в українській та словацькій мовах.

Великий за обсягом розділ «Література, культура, переклад» стосується актуальних питань літературознавства, фольклористики, етнокультурології, неолатиністики та ін. Регіональні особливості українського співу (поліського, наддніпрянського, подільського, буковинського, лемківського пісенних стилів) проаналізувала О. Бенч. Дослідниця відзначила, що у співі західного регіону у порівнянні зі східним більш виразно простежується культивований здавна «камерний» спів, який стосується і сили звуку, і його тембрового наповнення. Хорова унісонно-гетерофонна традиція співу обрядових пісень Східного Полісся відрізняється від Західного Полісся тим, що в останньому відсутнє орнаментальне оздоблення наспіву. У південно-східній регіональній зоні внаслідок взаємодії різних пісенних культур виникли дві самобутні традиції хорového співу. Перша заснована на підголосково-поліфонічному багатоголоссі (представленеу степовій і лісостеповій частинах), яке репрезентує автентичну культуру цього регіону. Друга традиція заснована на кантовому розспіві народних пісень. Обі традиції виразно проявилися в пісенних школах Київської, Полтавської, Черкаської областей.

У статті І. Швед «Функціональність мотивів метаморфози у словацьких та українських народних баладах» за допомогою історико-культурного та порівняльного методів проаналізовано баладні мотиви чудесної зміни зовнішності та іпостасі людини в результаті прокляття, кари з боку вищих сил за злочин, непослух, зраду, надмірну тугу за померлим, порушення різних заборон, традиційних правил поведінки, а також мотиви перетворення людини в рослину, тварину, предмети, елемент ландшафту з власної волі в екстремальних ситуаціях.

Л. Шевченко-Савчинська зупинилася на проблемі пошуку та перекладу на українську мову латиномовних джерел життєпису святого Івана Дуклянина – патрона Львова та навколишніх слов'янських земель. За приклад взято твір львів'янина, українсько-польського письменника Бартоломея Зиморовича «*Domus Virtutiset Honoris...*» (1673 р.), який і переклала та прокоментувала авторка статті. Можна погодитися з Л. Шевченко-Савчинською, що латиномовна спадщина є джерелом маловідомих фактів історії, релігієзнавства, мистецтвознавства, чим зумовлено актуальність її вивчення.

Й. Сипко на матеріалі роману В. Аксьонова «Москва Ква-Ква» досліджує проблему етнокультурних русизмів у російсько-словацьких перекладах. Багаторічний досвід роботи словацького русиста з російськими публіцистичними та художніми текстами, що функціонують у словацькій аудиторії, дозволив йому досконалим проаналізувати мовні одиниці, які кодували радянську епоху в останні роки правління Сталіна. Автор переконливо показав, що ці мовні одиниці з багатим етнокультурним змістом у радянську епоху створювали високопозитивну картину радянської дійсності. У сучасному контексті письменник В. Аксьонов використовує їх як засоби іронії, пародії та сатири, завдяки чому роман набуває багатого емоційно-експресивного змісту. З дослідження стає зрозуміло, що такі одиниці в іншомовному варіанті сприймати складно, особливо для сучасного читача, тому переклади таких текстів потребують культурологічних коментарів.

Деякі аспекти романтизму (у зв'язку з теорією месіанізму) в українській і словацькій літературах ХІХ ст., а також історіографії дослідження романтизму розкрила В. Жемберова. На матеріалі словацьких та українських перекладів білоруських віршів М. Богдановича В. Ляшук розглянула проблеми рецепції білоруської поезії в інонаціональному контексті, спробувала визначити лінгвістичну та літературну основу перекладацьких концепцій словацького перекладача Ю. Андричика й українських перекладачів М. Драй-Хмари, В. Борового, Д. Чередниченка, Л. Череватенка, Г. Кочура, В. Стрілки та ін. Я. Беланова розкрила

відмінності презентації образу козацького гетьмана Богдана Хмельницького в романі Г. Сенкевича та у фільмі Є. Гоффмана «Вогнем і мечем». Н. Ганудельова звернула увагу на особливості перекладу музичних термінів (однослівних, словосполучень, графем-символів) у компаративному словацько-українському аспекті.

Своїми спостереженнями над самоідентифікацією в сучасних східнослов'янських літературах у порівнянні зі словацькою літературою поділилася І. Джундова. Дослідниця поставила і намагалася з'ясувати низку важливих літературознавчих питань: що рухає українською та білоруською літературою? Що домінує в цих літературах? Хто і куди рухається (як шукає дорогу до себе)? Кітч у мистецтві або ж мистецтву кітчу в українській літературі ХХ ст. присвячена однойменна стаття В. Юрічкової. Авторка розглядає систему парадигм, які формували поетику текстів соціалістичного реалізму. Теоретичні тези проілюстровано прикладами художніх текстів М. Рильського. А. Амір розглянула поетику новел В. Стефаника у контексті художнього перекладу Й. Андрічика. Словацько-українські літературні зв'язки за останні двадцять років стали предметом дослідження Л. Баботової. Крім теоретичних праць (монографій, наукових статей та ін.), зазначає вчена, вони проявилися в перекладацькій діяльності (одиночні твори, статті з наукових збірників і журналів, антологій, вибране із творчості відомих авторів), загальних книжкових (видавничих) проектах, взаємному редагуванні та рецензуванні різних видань.

Як бачимо, у всіх виступах учасників конференції було розглянуто важливі методологічні та методичні питання дослідження окреслених наукових проблем та обговорено перспективи вивчення словацько-українських зв'язків у галузі мови, літератури та культури.

Інна ШВЕД